

קנין כ"ז ❧ "העושה סייג לדבריו" _____ תנט

קנין כ"ז

"העושה סייג לדבריו"

פתח דבר:

ביסוד קנין זה פירש המדרש שמואל זצ"ל, וז"ל: "הכוונה כי בכל דבריו וענייניו עושה סייג להם לקדש עצמו במותר לו, כדי שלא ליגע באיסור. וזה הוא מלבד הסייגים אשר עשו רז"ל, ואשר גבלו ראשונים. כדי להרחיק את האדם מן העבירה, הוא עושה סייגים אחרים למעשיו ולענייניו כדי להתרחק יותר ויותר".

אין אפשרות להינצל מחטא ללא סייגים!

ובספר אור יחזקאל (ח"ד עמ' נט) כתב המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: חז"ל מגלים לנו כאן יסוד גדול בדרכי העבודה, שמחובתנו בעולמנו לעשות גדרים וסייגים בכדי שלא נכשל בחטא חלילה, ורק כעבור שהציב האדם לעצמו גדרים וסייגים יכול הוא לבטוח ולקוות שלא ייפול לרשתו של היצר הרע.

ללא גדרים ברורים הניצבים בפני חטא אין אפשרות להימנע מהחטא עצמו!

נמצא לפי זה שעיקר ותורף עבודת האדם הוא יצירת גדרים וסייגים שעל ידם היצר המסית לא תהא לו דריסת רגל כלל, וכשנכשל הוא בעוון

תס. _____ תורה דיליה

רח"ל, נתבע החוטא על אי הצבת גדרים שהיו מונעים ממנו את מצבו. יען כי בשעת הנסיון קשה עד למאוד להתגבר עליו.

זוהי התחושה שעלינו להרגיש: זהירות מלעבור ולדלג על פני הגדרים, נועדה בכדי להימנע מהחטא עצמו!

עד כאן תוכן דבריו.

יראת שמים - כדי שלא יבוא לידי נסיון

ובאמת כך ידוע מרבינו הגר"א זצ"ל שהיראת שמים של האדם מועילה כנגד היצר הרע רק בכדי לא להביאו לידי נסיון, משום שבעת הנסיון עצמו אין לו לאדם את הכח והיכולת ללחום נגד היצר, ולכן מבקשים אנו בכל יום: "ואל תביאנו לידי נסיון". למדנו אם כן את גודל הצורך בגדירת גדר כדי לא להתקרב לפתחו של נסיון.

והדברים מפורשים בספר מסילת ישרים (פרק י"ג), על דברי חז"ל במסכת סוטה (דף ב.): "כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". וביאר הרמח"ל זצ"ל: "ותראה כי זאת היא תחבולה גדולה לאדם למען ינצל מיצרו, כי כיון שבהיותו בפרק העבירה קשה עליו לנצחו ולכבוש אותו, על כן צריך שבעודנו רחוק ממנה ישאיר עצמו רחוק, כי אז קשה ליצר לקרבו אליה".

איך יוצאים מהבוץ?

משל נאה המשיל על כך הרב מברסק זצ"ל. הדבר היה לאחר שפעלו נגד רצונו באיזה ענין, ואחר מעשה באו אליו העסקנים בכדי להתייעץ עמו כדת מה לעשות כדי לתקן הענין, וכך ענה להם:

בעיירה קטנה התגורר עגלון שהסיע שנים רבות את באי העיירה ובזה עסק לפרנסתו. ויהי היום ובעיירה קם צעיר, קנה לעצמו סוס ועגלה, והודיע לכולם: מעתה ואילך נהייתי עגלון, וגם ביכולתי לשמש בתפקיד זה את בני העיירה.

כשנודע זאת לעגלון הוותיק, היטב חרה לו הדבר על כי העגלון השני

קנין כ"ז ❧ "העושה סייג לדבריו" _____ תסא

מקפח את פרנסתו. הוא פנה בתקיפות לאותו צעיר והודיעו נחרצות "אתה לא מסוגל להיות עגלון, הדבר מצריך נסיון רב". אחרי שהתנהל ביניהם דין ודברים הוסכם על כך שהעגלון הוותיק ישאל את הצעיר שאלה בעסקי העגלונים, ובאם הוא לא ישיב כראוי, אות הוא כי אינו מתאים לתפקיד ועליו לעזוב את העיירה.

וזו השאלה שנשאל העגלון הצעיר: מה תעשה לו הסוסים עם עגלתך יזדמנו לתוך ביצה סמיכה וטובענית, הכיצד תיחלץ ממנה?

העגלון הצעיר אימץ את מוחו, ואז אמר: קודם כל יש להפחית ממשקל העגלה - להוריד את האנשים שעליה, ואז אפשר לדחוף ולהוציא את העגלה מהבוץ. שאלו הוותיק: ומה אם עשית כך והדבר לא הועיל? ענה לו: אוריד גם את המשא. שוב נשאל: ובמקרה שבכל זאת העגלה תקועה ואינה זזה ממקומה. הצעיר הרהר קלות וענה: אני אלך מאחורי הסוסים ואדחוף אותם בכל כוחי. ואם כוחותיך לא יעמדו לך? נשאל. העגלון הצעיר נותר ללא מענה, ובזה תם הוויכוח.

לאחר שקיבל עליו את הדין שאל העגלון הצעיר את הוותיק, סקרן אני לשמוע, אתה עם ניסיוןך הרב באלו אמצעים היית נוקט כדי לחלץ את העגלה מהבוץ?

הפטיר העגלון ואמר כשחיוך על בת שפתיו: "בעל עגלה מנוסה יודע שבכזה בוך לא נכנסים, כי יודע מניסיונו שכאשר העגלה כבר בבוץ כזה היא אינה יכולה לצאת משם!"

זו התפיסה שמתוכה יש לגשת בענין נחיצות הגדרים והסייגים, כי מתפקידם להגן על האדם שלא יבוא לידי נסיון, כי אחרי שנכנסים לנסיון מי יודע אם יהיה אפשרי לצאת נקי ממנו...

העושה סייג לתורה - מחבב היראה יותר מהמקיים מצוה

עתה נרחיב מעט במקורות מדברי רבותינו ז"ל, נסקור גם מהנהגותיהם של גדולי הדורות בסוגיא זו של "ועשו סייג לתורה".

תסב _____ תורה דיליה

נפתח תחילה בהוראת המשנה באבות (פ"א מ"א): "ועשו סייג לתורה". וכתב שם רבינו יונה זצ"ל בפירושו בזה"ל: "ועשו סייג לתורה - כענין שנאמר (ויקרא יח, ל): "ושמרתם את משמרת", כלומר: עשו משמרת למשמרתי. והסייג הוא דבר גדול ומשובח לעשות סייג וגדר למצות לבד יוכל להכשל בהם הירא את דבר ה'.

לכן המקיים את דברי חז"ל שהם סייגים למצות של תורה, חיבב היראה יותר ממי שעושה המצוה עצמה, כי אין עשיית המצוות הוכחה ליראה, כמו השומר לסייגים שהוא נזהר מתחלה שלא יביא לידי פשיעה. אך העושה המצוה ואינו מקיים הסייג, מראה לנו כי אם ייטיב בעיניו לעשות מצוה, אל ירע בעיניו אם יפגע בה, ולפרוץ פרץ לא חש הוא, שנאמר (קהלת י, ח): "ופרוץ גדר ישכנו נחש".

הנה כי דברי חכמים ז"ל הם יסודות ואילנות ליראת שמים שהוא עיקר העולם ויסוד המעלה. וכל המצוות כולם פרפראות אליה. וזהו שאמרו במדרש (שה"ש א, ב): "כי טובים דודיך מיין" חביבין דברי סופרים מיינה של תורה.

מבואר מדברי רבינו יונה זצ"ל חידוש עצום, שהעושה ומקיים דברי חכמים שהם סייג לתורה, מגלה הוא בכך שחיבתו נתונה לקיום המצוות אף יותר מן המקיים את המצוה עצמה, ע"ש.

הגדרים והגזירות מעיקרי היראה

ובשערי תשובה (שער ג אות ז') הוסיף רבינו יונה זצ"ל לבאר את הענין, וז"ל: "עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עבודה זרה דף לה.): "כי טובים דודיך מיין" - חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה! ואנחנו צריכים לפרש גם את זה.

ידוע תדע כי יראת ה' יסוד המצות, שנאמר (דברים י, יב): "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך", ובזה ירצה ה' את בראיו, כמו שנאמר (תהלים קמז, יא): "רוצה ה' את יראיו". ותקנות חכמים וגדריהם יסוד לדרך היראה, כי יעשו גדר והרחקה פן תגע יד אדם באיסור

קנין כ"ז ז"ל "העושה סייג לדבריו" _____ תסג

התורה, כבעל השדה אשר יעשה גדר לשדהו מאשר יקר בעיניו, כי ירא פן יכנסו בו בני אדם והיה למשלח שור ולמרמס שה, כענין שנאמר (ויקרא יח, ל): "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי.

ורוב הזהירות והגדר והרחקה מן האיסור הלא זה מעיקרי המורא, והמרבה להזהר יגיע אל השכר הגדול, כענין שנאמר (תהלים יט, יב): "גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב". על כן אמרו: חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה, כי גדריהם וגזרותיהם מעיקרי היראה. ומצות היראה שכר הרבה כנגד מצוות רבות כי היא היסוד להן, עכ"ל.

וראה בעיקר ענין זה בספר חובות הלבבות (שער התשובה פ"ה), בביאור תנאי העזיבה של החטא, וכך כתב: "והשני: עזיבת המותר המביא לידי איסור, כדברים המסופקים אם מותרים הם או אסורים, כמו שנאמר על קצת החסידים, שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר, מיראתם שער אחד משערי האיסור. וכמו הסייגים, שצוו עליהם רבותינו ז"ל ואמרו: "ועשו סייג לתורה".

מהי הדרך הנכונה להצבת סייגים?

אולם כיצד ובמה יש להציב סייג וגדר, הרי תורה שלימה היא וללומדה אנו צריכים.

הנה בפרשת נזיר לימדה לנו התורה איך האופן הנכון בעניין זה.

וזה לשון המדרש (שמות רבה פרשה טז, ב): "גילוי עריות כיצד? אתה מוצא שתי פרשיות סמוכות פרשת נזיר ופרשת סוטה, הנזיר נודר שלא לשתות יין. אמר לו הקב"ה: נדרת שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה אל תאמר הריני אוכל ענבים ואין לי עוון. אמר לו הקב"ה: הואיל ונדרת מן היין הריני מלמדך שלא תחטא לפני. "מיין ושכר יזיר, מכל אשר יעשה מגפן היין" (במדבר ו, ג-ד), וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך, כל ימי נזרו קדוש הוא לה'.

וכן האשה נקראת גפן שנאמר (תהלים קכח, ג) "אשתך כגפן פוריה", אמר

תסד _____ תורה דיליה

הקב"ה: אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופשה ואין לי עון, או שאני מגפפה ואין לי עון, אני נושקה ואין לי עון, אמר הקב"ה: כשם שאם נדר נזיר שלא לשתות יין אסור לאכול ענבים לחים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מגפן היין, אף אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר. לכך סמך הקב"ה פרשת נזיר לפרשת סוטה שהן דומות זו לזו, עכ"ד המדרש.

והרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק יא, בפרטי מדת הנקיות) ביאר דברי המדרש, וכה כתב:

"והבט מה נפלאו דברי המאמר הזה: כי המשיל את האיסור הזה לנזיר, אשר אף על פי שעיקר האיסור אינו אלא שתיית יין, הנה אסרה לו תורה כל מה שיש לו שייכות עם היין. והיה זה לימוד שלימדה תורה לחכמים איך יעשו הם הסייג לתורה במשמרת שנמסר בידם לעשות למשמרתה, כי ילמדו מן הנזיר לאסור בעבור העיקר גם כל דדמי לה. ונמצא, שעשתה התורה במצוה זאת של נזיר מה שמסרה לחכמים שיעשו בשאר כל המצות, למען דעת שזה רצונו של מקום. וכשאוסר לנו אחד מן האסורין, ילמד סתום מן המפורש לאסור כל הקרוב לו. ועל זה הדרך אסרו בענין זה של העריות כל מה שהוא ממינו של הזנות, או הקרוב אליו, יהיה באיזה חוש שיהיה, דהיינו, בין במעשה, בין בראיה, בין בדבור, בין בשמיעה, ואפילו במחשבה".

"סחור סחור אמרינן לנזירא" - חיוב גמור

מרן הרב שך זצ"ל התבטא באחת משיחותיו (מובא במחשבת מוסר ח"א): העולם רגיל לחשוב ש"עשו סייג לתורה", זה בבחינת מידה הגונה, או הרגל נאה, וכמו שכתוב בגמרא (שבת דף יג.): "לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב", שהרי היכן מצינו איסור מפורש על הנזיר לעבור בסביבות הכרם.

אך מרן זצ"ל הביא את לשונו הזהב של הרמב"ם זצ"ל (הלכות נזירות פ"ה ה"ו), והפטיר מרן זצ"ל שדבריו מזעזעים כל לב, וכך הם דברי הרמב"ם זצ"ל:

קנין כ"ז ז"ל "העושה סייג לדבריו" _____ תסה

"מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין ויתרחק ממנו הרבה שהרי מכשול לפניו, אמרו חכמים: סביב לכרם לא יקרב" עכ"ל.

והוסיף שיש לדייק מלשון הרמב"ם זצ"ל שכתב "שהרי מכשול לפניו", כלומר: הרמב"ם זצ"ל מניח בפשטות שאדם הרי "יודע נפש בהמתו" ואם מבחין הוא בדבר נסיון שעלול הוא להיכשל בו אזי חובה רובצת עליו להתרחק מהנסיון בכל כוחו. ולא עוד אלא שכתב הרמב"ם זצ"ל שאם אינו עושה כן הרי עובר הוא ב"איסור מדברי סופרים".

גם הנזיר חייב לגדור עצמו

ובענין "לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" ראיתי שהאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל מדקדק: לכאורה כל אדם באשר הוא, עליו לאמץ הנהגה זו להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ולעשות סייג לתורה, אם כן אפוא מדוע דיברו חז"ל דוקא על נזיר?

אלא הדבר מלמדנו שלא יחשוב אדם שאם הוא נוהג בפרישות יתר כבר אין לו לחשוש ויכול הוא להפחית ממידת זהירותו. על כך לימדונו חז"ל שאפילו נזיר שבדיבור פיו הזיר את עצמו, והוא פרוש משאר העם, בכל זאת אומרים לו: "סחור סחור לכרמא לא תקרב"!

"סייג לתורה" מול "בל תוסיף"

הגמרא במסכת סנהדרין (דף כט.) אומרת ש"כל המוסיף גורע", דהיינו שמי שעושה הוספות גדרים וסייגים על דברי התורה גורע, ולומדים את זה מפסוקים.

אך נשאלת השאלה: מחד גיסא הרי אנו מצווים להרבות בגדרים, כאמור במשנתנו ובתחילת מסכת אבות, "ועשו סייג לתורה". הדבר נאמר גם בסוף פרשת אחרי מות (ויקרא יח, ל): "ושמרתם את משמרת", ופרש"י זצ"ל שצריכים לעשות משמרת למשמרתי, וזהו גם תוכן הפרשה של נזיר: "הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". ומאידך גיסא מצינו בגמרא הנ"ל שכל המוסיף גורע? והדברים צריכים ביאור.

תסו _____ תורה דיליה

גדר אינו נחשב האיסור עצמו

והביאור על זה אפשר לומר על פי דברי הרמב"ם זצ"ל בהלכות ממרים (פ"ב ה"ט) (וכעין זה ביאר מרן הרב שך זצ"ל במחשבת מוסר ח"א עמ' קא) וזה לשון הרמב"ם זצ"ל: "הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות, וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה, מה הוא זה שהזהירה תורה "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן ולקבוע הדבר לעולם שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה.

ממשיך הרמב"ם זצ"ל ואומר - כיצד: הרי כתוב בתורה "לא תבשל גדי בחלב אמו", ומפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה, אבל בשר עוף מותר בחלב מן התורה. אם יבוא בית דין ויאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף. אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואנו נאסור אותו ונודיע לעם שהוא גזרה שלא יבוא מן הדבר חורבה ויאמרו בשר העוף מותר מפני שלא נתפרש בתורה, כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה, ויבוא אחר לומר אף בשר בהמה מותר חוץ מן העז, ויבוא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב הפרה או הכבשה שלא נאמר אלא אמו שהיא מינו, ויבוא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב ואפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה. וכן כל כיוצא בזה", עכ"ל הרמב"ם זצ"ל.

ממוצא הדברים אתה למד: חיוב גמור הוא לעשות גדר וסייג אף במה שמותר מעיקר הדין על מנת שלא יכשל בדבר איסור והכל לפי הצורך. והוא מה דכתיב: "ועשו סייג לתורה" ו"עשו משמרת למשמרת". אבל אין לנו להחשיב הגדר לאיסור "של תורה" לגמרי, כי זה בכלל "בל תוסיף".

ולפי זה יש לומר שמה שאמרו חז"ל בגמרא במסכת סנהדרין הנ"ל שכל המוסיף גורע, היינו כשמחשיבים הסייג והגדר ל"איסור גמור", אבל כשהסייג והגדר הוא רק בגדר זהירות והרחקה מעצם האיסור אז הוא דבר מועיל וראוי לעשות ועל כגון זו אמרו חז"ל "העושה סייג לדבריו" שזה חלק מקניני התורה.

קנין כ"ז ❧ "העושה סייג לדבריו" _____ תסז

"אני פרצתי גדרו של עולם"

שנינו בתלמוד ירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א): "שאלו לנחש: מפני מה אתה מצוי בין הגדרות? אמר להן מפני שאני פרצתי גדרו של עולם".

וראיתי מביאים בשם ספר מתוק מדבש לרבי יצחק פרחי זצ"ל (פרק א') שהקשה על דברי חז"ל אלו:

א. מדוע כה חשובה לנו הידיעה מהו מיקומו של הנחש?

ב. מהי תשובתו של הנחש "אני פרצתי גדרו של עולם", וכי יש איזו שייכות בין גדרו של עולם לגדרות גשמיים מטיט ואבן?

ויש לפרש דברי חכמים וחידותם, כי ידוע שהנחש הוא יצר הרע, והשאלה "מפני מה אתה מצוי בין הגדרות" - היא מדוע עיקר התמקדותו של היצר לפתות את האדם היא בענין הגדרים וסייגים ששם לעצמו, מדוע אינו משקיע מאמץ לגרום לו שיעשה את גוף העבירה?

ועל כך משיב הנחש: "מפני שאני פרצתי גדרו של עולם", כלומר: הנחש הקדמון כבר צבר נסיון רב בפיתוי בני אדם, ויודע הוא שבכדי להכשיל בני אדם יש לגרום להם לחלוף על פני הגדר ששמו לעצמם.

ולפי זה אפשר לפרש (עיין ספר בני חיל) הפסוק בקהלת (י, ח) "ופורץ גדר ישכנו נחש", כי פורץ גדר הרי הוא ממשיך דרכו של נחש, ולכן ראוי לו שישכנו נחש מדה כנגד מדה!

גדר מעבירה - להתרחק מ"חפץ חשוד"

ובאמת יש לדעת ששמירת הסייגים היא בבחינת אבר שהנשמה תלויה בו, כי כל הצלחת האדם בענייני רוחניות תלויה בעמידתו כצוק איתן בפני כל פיתוי עובר.

וכמו שהתבטא על כך ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל: עשיית גדר בפני העבירה דומה ל"חפץ חשוד" הנמצא בטבורה של עיר, מיד מרחיקים ממנו כל עובר ושב מרחק כה גדול, שאפילו אם תארע

תסח _____ תורה דיליה

חלילה התפוצצות של חומרי נפץ אף אדם לא ייפגע. הוא הדין בדבר עבירה, יש להציב ממרחק רב מחיצה חוצצת כדי לא ליפול לרשתו של היצר.

"שומר שבת כדת - מחללו"

וראיתי מליצה נפלאה מהאדמו"ר ממודז'ין זצ"ל, אומרים אנו בזמירות ליל שבת: "כל מקדש שביעי כראוי לו, כל שומר שבת כדת מחללו", וכך פירש: צריך להיות בגדר "כל מקדש שביעי כראוי לו" - כלומר שיש לשמור שבת כראוי עם כל הגדרים והסייגים, מפני ש"כל שומר שבת כדת" - רק את מה שאסור מעיקר הדין, אזי סופו שמחללו רח"ל...

שכר עשיית גדר - בהאי עלמא

איתא בגמרא במסכת קידושין (דף לט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", וידוע מה שכתב המהרש"א זצ"ל בחידושי אגדות (סוטה דף יד.) שכל זה נאמר דווקא במצוות הכתובות בתורה, אבל במצוות שהאדם מכניס את עצמו לחיוב וכגון גדרים וסייגים וחומרות שמטיל על עצמו, על כך איכא שכר מצוה בהאי עלמא.

והביאור בזה כתב האדמו"ר מסאטמר זצ"ל: כי מצוה הכתובה בתורה כל כולה היא דבר רוחני, ואין האפשרות לשלם שכר עליה כאן בעולם החומרי והגשמי, מה שאין כן כשעושים גדרים וסייגים שנעשים על ידי כח בן אנוש, שייך בהם קבלת שכר בהאי עלמא.

מדוע נענש מי שנכנסה בו רוח שטות?

הגמרא בסוטה (דף ג.) קובעת: "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", כלומר לא קיימת האפשרות שאדם עם צלם אלוקים יחטא לאדוניו, לכן פירשו חז"ל, אכן אדם שדעתו שפויה עליו אינו חוטא אלא אם כן השתלטה על שיקול דעתו רוח שטות.

והקשה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר (מאמר סחור סחור): אם כן

קנין כ"ז ז"ל "העושה סייג לדבריו" _____ תסט

אפוא מפני מה הוא נענש כשעובר עבירה, הרי אין לו כל אחריות למעשיו
באשר רוח שטות היא המובילה אותו אל פי החטא?

התירוץ הוא - היה אומר הגר"ח זצ"ל, משל למה הדבר דומה: אדם
עומד על שפת בור עמוק ומטה הוא את ראשו לבדוק מה בתוכו, לפתע
באה רוח שאינו מצויה הוא איבד את שליטתו ונפל אל קרקעית הבור,
האם הוא אשם, הרי רוח שאינה מצויה הפילתו?

כל בר דעת יודע שהוא נושא באשמה מלאה לנפילתו, כי כאשר בור
עמוק פעור לפניך אל לו להתקרב! אילו היה הוא רחוק מהבור הרי כל
רוחות שבעולם לא היו מביאים אותו אל עברי פי פחת!

הוא הדין בדין, אכן "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות",
אולם לו היה החוטא מסייג וגודר עצמו להתרחק מדבר עבירה לא היה
נכשל למרות שנכנס בו רוח שטות, כי אין רוח שטות יכולה להזיק אלא
כשנמצאים בשפת הבור, ומשלא נהג כן להתרחק מהעבירה הוא נושא
במלוא האשמה!

מי שגודר עצמו מתעלה בעבודת ה'

וראוי לדעת מה שכתב המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור
(ח"א עמ' צה): כל גדר אפילו קל שבקלים שאדם זוכה להתגדר בו, מרגיש
הוא בנפשו התעלות גדולה בעבודת השם. והקובע גדרים הן בדרך ארץ
הן בזהירות במצוות, מרגיל עצמו ביראת שמים.

היוצא לנו מכל הנ"ל: כל אחד ואחד מחויב לתקן גדרים אשר לא יעבור
מעליהם, בכל התחומים, בתפילה, בלימוד, ובקיום המצוות. וחכם עיניו
בראשו באלו מן הדברים צריך הוא חיזוק.

עשיית סייג לדיבור פיו

במדרש שמואל הוסיף דברים ב"עושה סייג לדבריו": "ואפשר שהכוונה
היא לעשות סייג לדבריו ממש, כי עושה סייג בענין דיבורו ושומר פיו
ולשונו, ובוחר בשתיקה מבדיבור, ואינו מדבר רק על צד ההכרח".

תע _____ תורה דיליה

כלומר, חובה לעשות סייגים וגדרים לפיו וללשונו, וכמבואר בגמרא במסכת ברכות (דף ד.): "אמר מר: למד לשונך לומר איני יודע, שמא תתבדה ותאחז". ופירש"י זצ"ל: "תהא נאחז ונכשל בדבריך".

חז"ל הורו לנו הנהגה נכונה: לא זו בלבד כשנשאל אדם ואינו יודע, לא ישיב, אלא אף כשמענה בפיו ירגיל עצמו לומר "איני יודע" שכך יתרחק מדבר מכשול.

"למד לשונך לומר איני יודע"

מסופר על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל: הלך הוא פעם ברחובה של עיר בליווי אחד ממקורביו. לפתע שמעו הם צעקה: "מה השעה"? אותו אדם שהקריאה הופנתה לכיוונו לא הציץ לעבר שעונו אלא השיב מיד ללא היסוס: "עשר ורבע". רבי יחזקאל זצ"ל התעניין אצל בן לווייתו האם אומנם זוהי השעה, ענה הוא: השעה כרגע היא "רבע לעשר".

הפטיר על כך הגר"י אברמסקי זצ"ל ואמר: אדם ישר צריך היה לומר איני יודע. אבל ישנם אנשים שמעצם טבעם חשים הם תמיד כורח נפשי להשיב על כל שאלה המופנית לעברם, ואומרים הם כל מה שעולה על רוחם, ולעתים אף ללא כל ידע מוקדם.

לכך אמרו חז"ל: "למד לשונך לומר איני יודע", ואל יחשוב אדם שערכו נפחת בעיני הבריות כשרגיל בכך, אדרבה בזה למדים הבריות לתת משקל ראוי יותר לדבריו.

מה אומנותו של אדם בעולם הזה...

עוד בענין זה, ראיתי בספר חשב האפד שהביא מה שנאמר בגמרא במסכת חולין (דף פט.): אמר רבי יצחק: מאי דכתיב (תהלים נח, ב) "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם" - מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר "צדק תדברון".

והתועלת בזה לקנות על ידו את התורה מבואר, דכיון שאינו עוסק

קנין כ"ז ז"ל "העושה סייג לדבריו" _____ תעא

בשום דיבור שאין לו צורך ממש, נמצא שזמנו פנוי ללימוד התורה. ועוד יותר מזה, שעל ידי שאינו מרבה לדבר בכל הנושאים נמצא שדעתו ומוחו פנויים ואינם מלאים עם כל מיני מחשבות המטרידות את האדם בשעה שרוצה ללמוד תורה.

והיינו על דרך שכתב במדרש שמואל, שיש לעשות סייגים בדיבורו ולבחור בשתיקה מבדיבור ואינו מדבר רק על צד ההכרח.

יש להזכיר על מעשה - ולא על אישיות

דבר נוסף השייך ל"עושה סייג לדבריו", ידוע שהחזון איש זצ"ל כשהתייעצו עמו בענייני חינוך ושלום בית וכיו"ב, היה מורה ומדריך: "אין להעביר ביקורת על אישיותו של הזולת אלא על פעולותיו". לדוגמא: ילד אשר נכשל באמירת שקר, אין לומר לו "אתה שקרן"! אלא יש לומר לו "הכיצד לא דיברת דבר אמת". כי כאשר אדם שומע שהוא שקרן אישיותו נפסלת בעיניו והדבר עלול לגרום לו אכן להרגיש כך בנפשו, ורבים הסיכויים שיגדל הוא כרמאי מדופלם. גם זה נכלל ב"עושה סייג לדבריו"!

"לא תמיד צריך לדבר, אפשר לשתוק"!

ובאופן כללי לעולם ישמור אדם על פיו בכל משמר וכלשון המדרש שמואל: "ובוחר בשתיקה מבדיבור, ואינו מדבר רק על צד ההכרח", וכמו שאמר רבי שמעון בן גמליאל (אבות פ"א מ"ז): "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה".

סיפור ידוע על אחד מהגדולים של חו"ל זצ"ל שהגיע לבקר את הרב מברסק זצ"ל, רבה וגדולה הייתה השתוקקותו של אותו גדול לחזות בזיו פניו של הגרי"ז זצ"ל. כשהגיע לביתו קיבל אותו הגרי"ז זצ"ל והתיישב על כסאו, וכן האורח ישב על כסאו. כך עברו להם דקות מספר ללא שיצא מפיהם כל הגה.

לאחר זמן מה של שתיקה רועמת, אותו גדול קם ונפרד מהגרי"ז זצ"ל

תעב _____ תורה דיליה

בברכת שלום, הגרי"ז זצ"ל השיבו שלום והתלווה אליו אל פתח ביתו עד שנפרדו.

במענה לשאלת בני הבית, הסביר רבינו הגרי"ז זצ"ל: אל תעלו במחשבה שלא דיברתי עמו מפני שאיננו אדם גדול, אלא הנימוק שלא דיברתי עמו הוא כי לא תמיד צריך לדבר. ומסופר שאותו גדול הגיע לארץ לאחר כמה שנים ושוב השתוקק וביקש לבקר אצל מרן הגרי"ז זצ"ל!

ללמדך שלא תמיד חייבים לדבר!

